

МАЛІКОВА О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОЯСНЕННЯ ЯК СТРАТЕГІЯ
ДИСКУРСУ ХРИСТИЯНСЬКОГО БОГОСЛОВ'Я
(на матеріалі англійської мови)

Статтю присвячено розгляду особливостей реалізації пояснення як ключової стратегії теологічного дискурсу.

Ключові слова: стратегія пояснення, теологічний дискурс, аналогія, дефініція, перефразування.

В статье рассмотрены особенности реализации пояснения как ключевой стратегии теологического дискурса.

Ключові слова: стратегия пояснения, теологический дискурс, аналогия, дефиниция, перефразирование.

The article deals with means of expressing of the strategy of explanation in theological discourse.

Key words: explanation, theological discourse, analogy, definition, paraphrase.

Англо-американський дискурс християнського богослов'я є продуктом діяльності англомовної дискурсивної спільноти християн – динамічного соціориторичного феномену, який утворюється відповідно до єдиних дискурсивних принципів, має спільні цілі комунікації, спільне світобачення і спільну мову – мову релігії, яка відрізняється від звичайної мови тим, що описує Божествену реальність, що передбачає знання мовного коду релігійної комунікації. Дискурс християнського богослов'я все більше популяризується та глобалізується і є невід'ємною частиною релігійної картини світу, що являє собою продукт безперервної інформаційної діяльності, у якій опредметнюється духовно-ментальна діяльність людини, спрямована на Богопізнання. Прагнення зробити виклад релігійних догматів зрозумілими для широких мас населення досягається за допомогою використання стратегії пояснення, що забезпечує адаптацію богословських понять до свідомості масової публіки. Отже, лінгвістичне осмислення християнського теологічного дискурсу як засобу спілкування, набуття, збагачення, репрезентації теологічних знань, а також відображення релігійної картини світу носіїв християнської лінгвокультури в контексті сучасності є важливим з огляду на розвиток масштабного міжкультурного діалогу на всіх рівнях християнського соціуму. Поліпшення ефективності релігійної

комунікації за допомогою такої мови міжнародного спілкування, як англійська, набуває сьогодні особливої актуальності. Вивчення особливостей реалізації комунікативних стратегій теологічного дискурсу, зокрема стратегії пояснення, сприяє поліпшенню ефективності релігійної комунікації, що зумовлює **актуальність** даного дослідження. **Мета** даної статті полягає у виявленні засобів реалізації комунікативної стратегії пояснення в англійському дискурсі християнського богослов'я та здійсненні лінгвістичного аналізу їх мовної репрезентації з урахуванням поліпарадигмального характеру сучасного мовознавства, що виявляється в синтезі комунікативно-прагматичного та когнітивного підходів, чим зумовлена **новизна** даного дослідження. **Об'єктом** дослідження є *пояснення* як одна з провідних стратегій дискурсу християнського богослов'я, а **предметом** – мовні засоби її реалізації. Незважаючи на те, що комунікативні стратегії є предметом багатьох лінгвістичних досліджень, у сучасній лінгвістиці не існує єдиного розуміння стратегії і тактики спілкування. Сучасна інтерпретація поняття *стратегія* передбачає використання різних підходів: *текстового* (змістовий елемент тексту, складний мовний знак); *психологічного* – (усвідомлення ситуації в цілому, визначення напряму розвитку і організації впливу); *риторичного* – (творча реалізація плану побудови комунікативної поведінки мовця); *когнітивного* – (сукупність процедур над моделями світу учасників ситуації спілкування); *прагмалінгвістичного* (комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети, що охоплює планування процесу комунікації залежно від конкретних умов спілкування і мовних особистостей) [1:23]. Різноманітні підходи до визначення стратегії не суперечать, а в сукупності глибше розкривають багаторівневу та поліфункціональну природу мовленнєвого спілкування та його побудову. У межах даного дослідження визначаємо комунікативну стратегію як сукупність прийомів й методів спілкування, спрямованих на планування процесу мовлення, результатом якого є досягнення певної комунікативної мети. Спрямованість різних тактичних прийомів на досягнення конкретної комунікативної мети вибудовується в загальну стратегію комунікації, що зумовлює взаємозв'язок між комунікативною стратегією й тактикою. Стратегії безпосередньо співвідносяться з інтенціями, оскільки стратегії – це комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення глобальної мети, яка визначається специфікою дискурсу [2:17]. Стратегії дискурсу християнського богослов'я

підкорінені цілям релігійної комунікації: залучення людини до віри, зміцнення віри в Бога, роз'яснення догматів християнського віросповідання, формування релігійного світобачення й відповідної системи цінностей, виховання й збагачення духовного розуму, сприяння духовному вдосконаленню людини за допомогою тлумачення священних християнських текстів, богословських істин і настанов церкви. Пояснювальна стратегія є провідною у даному типі дискурсу і набуває певної специфіки використання, демонструючи низку своєрідних рис і особливостей її реалізації, які потребують лінгвістичного осмислення. В основі пояснювальної стратегії полягає пояснення – процедура наведення низки висловлювань, які розтлумачують факти, контекст, й наслідки цих фактів. Пояснення і розуміння – дві взаємопов'язані процедури герменевтики. Розуміння – процедура проникнення в іншу свідомість, а пояснення – це логічна процедура, яка заснована на наведенні висловлювань про будь-який об'єкт та його властивості. Пояснення є засобом здобування нових знань, а також викриває зв'язки між різноманітними аспектами предмета, який вивчається [3]. Як стратегія, яка спрямована на полегшення розуміння й сприйняття пояснення реалізуються за допомогою прийому контрасту, що робить пояснення більш зрозумілим, а також може будуватися за схемою: “причина-наслідок”, а також за допомогою надання визначення, наведення прикладів, перефразування та аналогії. *Визначення* пов'язує два еквівалентних сегмента з точки зору значення і пояснює значення терміну, слова, фрази, символу, містить назву поняття, що визначається також низку характерних рис, які викривають властивості цього терміну. *Перефразування* відображає зміст повідомлення адресанта, тобто переказ іншими словами сфокусований на основних фактах та ідеях повідомлення. *Наведення прикладів* створює взаємозв'язок між загальною концепцією й окремим випадком. *Аналогія* – подоба, рівність відносин; подібність предметів (явищ, процесів) у яких-небудь властивостях, а також пізнання шляхом порівняння. Як ефективний засіб встановлення подібності між двома поняттями, термінами, аналогія широко використовується у теологічному дискурсі, оскільки цей різновид дискурсу насичений складними для розуміння поняттями й термінами, які потребують пояснення і тлумачення. Одним із таких понять є поняття *святості*. Питання святості завжди було вагомим для релігії і культури,

проблемою, що вийшла далеко за суто релігійні межі, не втративши при цьому первісної сакральної сутності та глибинного символічного значення. Особлива роль святості для християнства, її культуротворчий смисл, духовний вплив, відома всім. За словами християнського філософа С. Булгакова “саме існування народу виправдовується лише його праведністю, вірністю своєму покликанню і своєму служінню, “святим залишком”, заради якого Бог обрав цей народ” [4:337]. Більш повним є визначення святості видатного дослідника цього питання Г. Федотова, який наголошує: “Віримо, що кожен народ має власне релігійне покликання, і, звичайно, найповніше воно здійснюється його релігійними геніями. Тут шлях для всіх, відзначений віхами героїчного подвижництва небагатьох” [4:3]. Варто наголосити, що святість має декілька найвагоміших аспектів, які, звичайно, не обмежуються суто релігійним контекстом та впливають на культурну свідомість в цілому, на ціннісне осмислення явищ дійсності. Образ святого є репрезентацією ролі сакрального в культурі та його наявності в її сфері як одного з формотворчих елементів, як абсолюту, що здатний об’єднати низку культурних явищ у цілісність та осмисленість. Такий сенс є принципово важливим і виражає головне значення святості як загальнокультурного феномену. Святість як прояв духовного стану людини можна визначити словами Ольги Мурав’ової: святість – це не відсутність гріха, це постійне його подолання. Для когнітивно-дискурсивного аналізу особливостей реалізації пояснення як стратегії, що використовується для розкриття концептуально-богословської сутності поняття *святість*, цікавим на наш погляд є тлумачення цього поняття, запропоноване професором Теології Мельбурзького університету Рудольфом Отто. Визначенню цього поняття присвячена друга частина його праці “*The idea of the Holy: an inquiry into the non-rational factor in the idea of the divine and its relation to the rational*” [6]. “*Holiness*” – “*the holy*” is a category of interpretation and valuation peculiar to the sphere of religion. It is, indeed, applied by transference to another sphere – that of Ethic. While it is complex, it contains a quite specific element or ‘moment’, which sets it apart from ‘the Rational’ in the meaning we gave to that word above, and which remains inexpressible in the sense that it completely eludes apprehension in terms of concepts. The same thing is true (to take a quite different region of experience) of the category of the beautiful. Now these statements would be untrue from the outset if “the holy” were merely what

is meant by the word, not only in common parlance, but in philosophical and generally even in theological usage. The fact is we have come to use the words holy, sacred (heilig) in an entirely derivative sense, quite different from that which they originally bore. We generally take “holy” as meaning “completely good”; it is the absolute moral attribute, denoting the consummation of moral goodness. In this sense Kant calls the will which remains unwaveringly obedient to the moral law from the motive of duty a “holy” will; here clearly we have simply the perfectly moral will. In the same way we may speak of the holiness or sanctity of Law, meaning merely that they are imperative upon conduct and universally obligatory. But this common usage of the term is inaccurate. It is true that all this moral significance is contained in the word “holy”, but it includes in addition - as even we cannot but feel – a clear overplus of meaning, and this is now our task to isolate. Nor is this merely a later or acquired meaning; rather, ‘holy’, or at least the equivalent words in Latin and Greek, in Semitic and other ancient languages, denoted first and foremost only this overplus: if the ethical element was present at all, at any rate it was not original and never constituted the whole meaning of the word. Anyone who uses it to-day does undoubtedly always feel “the morally good” to be implied in “holy”; By means of a special term we shall the better be able, first, to keep the meaning clearly apart and distinct, and second, to apprehend and classify connectedly whatever subordinate forms or stages of development it may show. For this purpose I adopt a word coined from the Latin numen. Omen has given us ominous, and there is no reason why from numen we should not similarly form a word “numinous”. I shall speak then of a unique “numinous” category of value and of definitely “numinous” state of mind, which is always found whenever the category is applied.. Cannot you now realize for yourself what it is? In other words, our “X” cannot, strictly speaking, be taught, it can only be evoked, awakened in the mind; as everything that comes “of the spirit” must be awakened. У наведеному прикладі стратегія пояснення розгортається поступово як на мовному, так й на метамовному рівні. Автор підкреслює, що поняття святості є складним для чіткого визначення. Тому висвітлення концептуальної сутності даного поняття потребує залучення категорій, які належать іншим сферам (естетична категорія прекрасного), синонімів (*sacred*) та іншомовних термінів (*heilig, numinous*). Використання метадикурсивних маркерів (*by means of a special term; then we must add, in other words,*

strictly speaking; for this purpose I adopt a word coined from the Latin забезпечує чітку логічно упорядковану структуру цілого тексту, а також виражають оцінку автора того чи іншого визначення (*these statements would be untrue from the outset if “the holy”*; *but this common usage of the term is inaccurate; but it includes in addition – as even we cannot but feel – a clear overplus of meaning, and this is now our task to isolate*). Використання питання *Cannot you now realize for yourself what it is?* надає поясненню міркуванню інтерактивного характеру і активізує когнітивну операцію читача-адресата щодо усвідомлення даного поняття. Автор застосовує різноманітні прийоми й тактики реалізації стратегії пояснення: контрадикторне протиставлення (*It is true that all this moral significance is contained in the word “holy”, but it includes... a clear overplus of meaning*), каузацію (*Omen has given us ominous, and there is no reason why from numen we should not similarly form a word “numinous”*) визначення, які містять аксіологічні одиниці у сполученні з інтенсифікаторами (*completely good; it is the absolute moral attribute, denoting the consummation of moral goodness; the perfectly moral will*), описове визначення із залученням іншомовних термінів, які висвітлюють різні аспекти даного поняття (*a unique “numinous” category of value and of definitely “numinous” state of mind*), перефразування (*in other words, our “X” cannot, strictly speaking, be taught, it can only be evoked, awakened in the mind; as everything that comes “of the spirit” must be awakened*), аналогію (*like every absolutely primary and elementary datum, while it admits of being discussed, it cannot be strictly defined*).

Отже, комунікативна стратегія пояснення реалізується у теологічному дискурсі за допомогою низки прийомів, тактик схем, які реалізуються одиницями різних мовних рівнів. Перспективним вважаємо розгляд пояснення як мовленнєвого жанру теологічного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дейк ван Т. А. Мова. Пізнання. Комунікація / Т. А. ван Дейк; [пер. с англ.; сост. В. В. Петрова; під ред. В. І. Герасимова]. – М.: Прогрес, 1989. – 312 с. 2. Иссерс О. С. Комунікативні стратегії й тактики російської мови / О. С. Иссерс. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 284 с. 3. Schlenker P. Presupposition Projection: Explanatory Strategies [Електронний ресурс] / Philippe Schlenker. – Режим доступу: <http://schlenke.free.fr/PresupProi.pdf> 4. Булгаков С. Н. Размышления о национальности / С. Н. Булгаков // Два града. Исследование о природе общественных идеалов. – СПб.: Изд-во РХГИ, 1990. – С. 332–344. 5. Бобырева Е. В. Релігійний дискурс: стратегії побудови й розвитку / Е. В. Бобырева. – Волгоград: Парадигма, 2006. – С. 190–200.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. Otto R. The idea of the Holy: an inquiry into the non-rational factor in the idea of the divine and its relation to the rational / Rudolf Otto. – London: Oxford university press, 1936. – 163 с.